

al in lijn
tisch staan

de natuur
ik heen-
te komen,

ende, maar
bjectiviteit
zoo schept
an kleur
van Gogh
ionale be-

in, maar
ouw. Hij
ot een ge-
vast sym-
so kwam
ubisma,
enover de
moderne
schilderij
richting
nogelijkhe-
p de lijn,
het ab-

kking van
n portret
van alle
lvende of
gt hij het

erieuze in
van Ko-
ldeerkunst
tracht hij
ken door
ie. Ro-
richting.
kan men
Parijs de
derig sen-
t de kleu-
r emotie-
ie van de
kleur en

ouwt Ar-
stilleven
zwaar uit
is bij alle
iek. Door
st of fijn-
een muzi-
s hij de
fiden in
it de ge-
kunst uit
rtsz. Ver-
nuiten en
amatisch.
gebouwd.
n, Kon-
e Wieg-
zijn, even-
stille kon-
icaansche
bistischen
Schu-
ba van

Mondri-
landinsky
i van de
schilderij
nst moet
door de
e muziek

le musea
moderne
nog op-
ctie-Kröl-
tie-Boen-
sterdam,

directeur,
breid en

AKKE.

zijn zeer
van alle
mijkheid
m-oogen-
den, zoo
p steeds
groepen.
van het
ring van
heid te
psindivi-
den zeer

nanwen, organischen samenhang met in den eer-
sten graad verwante levenssferen.

In dit artikel, waarvoor de ruimte uiteraard zeer beperkt is, stellen we ons voor heel in 't kort na te gaan de voornaamste verschijnselen, die zich bij de ontwikkeling van de muziek in de laatste kwart-eeuw hebben voorgedaan. Hierbij kiezen we dan, om niet te vervallen in een voor niet-vak-menschen ongenietbaar verzamelen van namen en nog eens namen van componisten en composities, de gedachte van de eenheid der sferen als thema, lemeer, daar we hopen, dat op deze wijze een korte samenvatting toch als een afgerond geheel gevoeld zal kunnen worden.

Nu de bijzondere gebeurtenis, die aanleiding geeft tot het doen verschijnen van dit jubileumnummer, er toe meewerkt, dat we ook op het terrein van de toonkunst eens rondzien naar de ingrijpende veranderingen, die vijftientwintig jaren bewerkt hebben, valt 't ons onmiddellijk op, dat we niet staan aan het einde van een ontwikkelingsperiode. Verschillende nieuwe factoren veroorzaakten snellen groei, maar de meeste van die factoren werken ook nu nog door, en wel zoo snel, dat de muziekhistoricus niet weet of we aan het einde van deze nog niet afgesloten periode zullen genieten van een gezonden groei, dan wel een op sommige punten zeer ernstige vergroeiing zullen betreuren.

Geen verwondering wekt het, dat de toonkunst beïnvloed blijkt door alle of de meeste factoren, die kenmerkend zijn voor de geschiedenis van het gehele kunstleven in den laatsten tijd. Hoe de openbaring hiervan zich wijzig met iedere verandering in levensbeschouwing, kan hier onbesproken blijven.

In het algemeene kunstleven vloeiden de sterkst sprekende wijzigingen voort uit een buitengewoon sterken drang naar individualiteit, vaak ontastende in onbegrijpbaar subjectivisme. Niet alleen in de literatuur deed de leus van de meest individuele expressie van de meest individuele emotie opgeld. Eveneens in de schilderkunst. En zeker niet het minst in de muziek. We weten wel: daar tegen ontstond reactie. Maar waar die reactie in de andere kunsten reeds leidde tot veroordeeling van excessen en een verstandig gebruikmaken van wat een gedeeltelijke hervorming aan goeds gebracht had, daar zijn we in de muziek nog niet door de crisis heen.

De voorbijgegangene vijftientwintig jaren brachten niet alleen een algehele wijziging in de toepassing der aloude harmonieleer, voerden niet slechts tot een vaak minachtend verwaarlozen van regels, die vroeger angstvallig werden nageleefd, — wat waren b.v. octaven- en kwintengangen geen monsterachtigheden, en wat zaten de „streng“-spelers achter de oude kerktonen heen! — maar gaven zelfs plaats aan composities, die alleen genoten kunnen worden door wie alle theorie van wat vroeger „harmonisch“ moest klinken, over boord gooit en zijn ooren instelt op een mengelmoe van geluiden, dat we, als we 't niet mooi moesten vinden, minstens kattengemaak zouden noemen. Evenals in de schilderkunst luminisme en cubisme, en in de woordkunst het overdrijven van het muzikale element voerden tot allerlei ultra-subjectivistische uitingen, zoo voerde de wijsheid van moderne „psychisch aangelegde“ muziekimpressionisten tot muzikale razernij.

Toch is juist het verbreken van de conventionele band het groote feit in de jongste muziek-geschiedenis, waarover we blij mogen zijn. Niet langer is de harmonieleer een soort muzikale gram-matica, die ons van nootje tot nootje leert hoe een compositie, niet er uit ziet, maar er uit moet zien, maar wordt de kunstenaar vrijgelaten om te schrijven wat hij als muziek hoort — zelfs tegen de oude, geijkte regels in. Niet langer is het bepaald noodzakelijk — op straffe van voor een kruk gehouden te worden — om ieder koraal vierstem-mig, en in oude kerktoonard te zetten, maar heeft de componist vrijheid om net zooveel noten te gebruiken als hij op een bepaald moment noodig acht.

Met een zoo veranderde opvatting van basis moest wel de techniek zich eveneens in de meest verrassende richtingen ontwikkelen.

Toen in de schilderkunst het individualisme om vrijheid van uitbeelding vocht, kreeg men landschappen, waarop het onbeschilderde doek als achtergrond dienst deed en werd de schilder vrijgelaten in het aanwenden van allerlei technische „toefjes“, als hij maar zijn bedoeling kon weer-geven. En evenzo brengen sommige allermooiste dichters den zeters het hoofd op hol door allerlei dadaïstische experimenten. Maar dat neemt niet weg, dat in de moderne muziek de moderne tech-niek — hoewel gevaar opleverend voor handig-heidsprutserij — effecten kan bewerken, die vroeger nooit verkregen konden worden en die toch blijvend mooi zullen zijn.

Naast de geweldige werking van gehuidsmassa-liteit door dubbele bezetting van orkestpartijen vin-den we toepassing van de meest subtiële solo's.

Door de pneumatiek en de electrotechniek werd het moderne kerkorgel in zijn uitgebreidste con-structie een instrument, dat aan de meest impres-sionistisch zich uitende kunstenaars voldoening bleef schenken.

En, zooals 't ook elders, en sterker gezien werd, voerde zeer sterke verruiming van uitdrukkings-mogelijkheid reeds in sommige kringen tot een meer gepreciseerde bestudeering van de oude meesters.

Zoo wordt door en naast de zeer snelle, veel-vormige ontwikkeling der moderne toonkunst de waardeering der klassieken verdiept, en zal mede hierdoor in de toekomst duidelijk worden in hoe-verre de periode die we overzagen, meegewerkt heeft tot een blijvende verrijking van het muzikale leven.

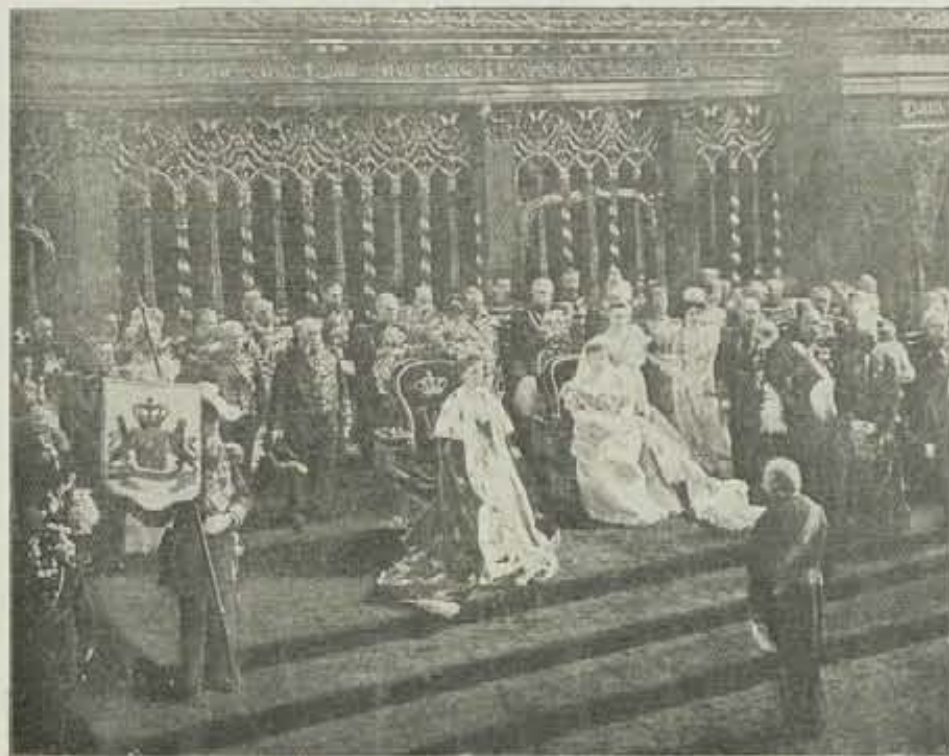
Ten slotte wijzen we er met dankbaarheid op, dat vooral in de allerlaatste jaren zelfs in Gere-formeerden kring een belangstelling is ontwaakt, die onze eigen musici met vertrouwen hun zoo veelzins moeilijke loopbaan zal doen volgen.

JOH. LUIJKENAAR FRANCKEN.

Amsterdam

1898 — 1923.

Bij eene vergelijking van het Amsterdam van 1898 met dat van 1923, wordt men, wat het niter-lijk aanzien der stad aangaat, in de eerste plaats

De Inhuizing van H. M. Koningin Wilhelmina op 6 September 1898 in de Nieuwe Kerk te Amsterdam

getroffen door de verandering in het straatverkeer. Ik bedoel hiermede niet alleen op het feit te wijzen, dat, toen Koningin Wilhelmina de regeering aan-vaardde, de Amsterdamsche Omnibus Maatschappij nog slechts met paardentrams reed, terwijl, sinds op 1 Januari 1900 de gemeente de exploitatie van den tramdienst overnam, in den loop der jaren meer dan twintig elektrische lijnen in werking werden gesteld; meer nog heb ik het oog op de fietsen en taxi's, de vracht-auto's en motor-cars, die de straten onveilig maken, zoodat het in 1913 inge-voerde instituut der verkeersagenten onontbeerlijk geworden is. En naast de wijziging van het straat-verkeer, trekt de aandacht de langzamerhand toe-nemende city-vorming, waardoor Amstel's weer-galooze grachten hun paleizen steeds meer en meer zien omgezet in kantoorgebouwen en zoowel de binnenstad als de Jordaan hun bewoners naar nieuwere wijken zien verhuizen. Teekenend is in dit opzicht, dat bijvoorbeeld in het tiental jaren tus-schen 1910 en 1920 het aantal bewoners der hoofd-grachten van 60.000 op 50.000 daalde, en het centrum der oude stad evenals de Jordaan 8000 zielen verloor; en dit, niettegenstaande de bevol-king der stad steeds groeide en, van 510.000 in 1898, tot ruim 700.000 steeg. Een aanwas, die nog aanzienlijker zou zijn geweest, indien zich niet het treurig verschijnsel voordeed, dat het ge-boortecijfer slonk van 29.4 per 1000 inwoners in 1898 tot 20.3 in 1922; welke daling slechts gedeel-telijk wordt opgewogen door de vermindering van het sterftecijfer in hetzelfde tijdvak van 16.9 tot 10.3 per 1000. In nog treuriger licht komt deze achteruitgang van het geboortecijfer, wanneer men bedenkt, dat het aantal huwelijken niet alleen ab-soluut, maar ook relatief toenam en van 7% per mille tot 10½ steeg. Niet minder bedroevend is het feit, dat bij de 7327 huwelijken, die in 1922 werden gesloten, slechts 2627 paren, dus iets meer dan ½ behoefte gevoelde om hunne echtverbinte-nis kerkelijk te doen bevestigen. Evenzeer wijst op zedelijke achteruitgang de toename van het aantal echtscheidingen: tegen ruim 150 in 1898, werden er in 1922 bijna 700 uitgesproken. Geheel in overeenstemming met deze verschijnselen is het, dat bij de volkstelling van 1920 140.000 perso-

nen, of ruim 21 pct. der geheele bevolking, ver-klaarde geen godsdienst te hebben; in 1899 had dit aantal nog „slechts“ 30.000 bedragen. Houdt men bovendien daarbij rekening met het feit, dat zeer velen nog enkel nominaal tot eene kerkelijke gezindte behooren (hoeveel van de 187000 Her-vormden voelen iets voor hun kerk?), dan krijgt men zeer zeker een hoogst droeven indruk van den geestelijken toestand der Amsterdamsche be-volking.

Onder deze omstandigheden is het geen wonder, dat, bij de jongste verkiezing voor den gemeente-raad, van de 45 mandaten er 16 aan de S.D.A.P. en 4 aan de Communisten ten deel vielen, waar-tegen de drie rechtsche partijen gezamenlijk slechts 15 zetels mochten verwerven, terwijl de Vrijzinnigen van verschillende nuances de 10 overige plaatsen be-zetten. Inderdaad een groot onderscheid bij 1898, toen er nog geen enkele Socialist in den Raad zat, en het liberalisme nog de macht had, al begon het reeds teekenen van verzwakking te toonen.

In verband met de opschuiving naar links staat ook de voortdurende uitbreiding der bemoeiingen van de Overheid met het maatschappelijk leven. Reeds in de laatste jaren der negentiende eeuw werden de waterleiding en de telefoon, de tram, de gasfabriek en de electriciteitsvoorziening als „gemeente-bedrijven“ onder stedelijk beheer ge-

bracht. En daarnaast ontstonden allerlei „diensten“, voor woningbouw en levensmiddelen-voorziening, geneskundige verzorging en gezondheid, kinder-voeding en beroepskeuze, wasschen en zwemmen, arbeidsbemiddeling en giroverkeer. Ook eischen onderwijs en armenzorg steeds meer zorg. Om wat de laatste betreft, een enkel cijfer te noemen: de uitgaven voor de stedelijke armenverzorging ste-gen van 1¼ miljoen in 1898 tot 13¼ miljoen in 1920! Alleen op het gebied van het onderwijs valt in de laatste jaren eenige uitbreiding van het particulier initiatief waar te nemen; terwijl Amsterdam op 1 September 1898 171 openbare lagere scholen bezat met 54500 leerlingen tegen 112 bijzondere voor 22000 kinderen, was op 1 Januari 1923 de verhouding tusschen deze cijfers iets gunstiger voor het bijzonder onderwijs; de 233 openbare scholen telden toen 65000 en de 118 bijzondere 33000 leerlingen. In dit verband mag nog worden herinnerd aan den voortdurenden groei van het vrije middelbaar en hooger onderwijs.

Hoe zeer de toestanden zich hebben gewijzigd, leert ook een blik op de gemeente-begroting. Voor het jaar 1898 werden de inkomsten en uitgaven van Amsterdam geraamd op nog geen 16½ milli-oen. Voor 1923 was dit eindcijfer 98½ miljoen. In hetzelfde tijdvak stegen de schulden der stad van 94¼ tot 224¼ miljoen! Van dit laatste is voor een groot deel de in 1914 zoo roekeloos ontkende wereldoorlog de oorzaak, die in het algemeen op de geregelde economische ontwikkeling der Hoofd-stad een nadeeligen invloed deed gelden.

Om dit met een enkel voorbeeld te staven: in 1897 vielen te Amsterdam 1940 zeeschepen binnen; in 1913 2597. In 1918, het laatste jaar van den oorlog, was dit aantal gedaald tot 378! En wel zijn gelukkig weer betere dagen gevolgd, en kon in 1922 een getal van 2860 zeeschepen worden ingeklaard, maar zonder de wereld-crisis zou dit cijfer ongetwijfeld grooter zijn geweest. Een ver-blijvend verschijnsel is oogenschenlijk de aanzien-lijke uitbreiding van de Amsterdamsche handels-vloot. In 1897 bestond zij uit 69 stoomschepen en 24 zeilschepen. Dit laatste cijfer was in 1921 tot 1 gedaald, maar het aantal stoomschepen steeg tot 311. Neemt men echter in aanmerking, dat een